

Inhoud

Inleiding	7
Wie is Laurentius?	8
Invloed	9
Ambrosius	12
Prudentius	13
Augustinus	14
Petrus Chrysologus	17
Leo de Grote	17
Maximus van Turijn	18
Gregorius van Tours	19
Johannes de Voragine	20
Beeld van Laurentius	21

HANS VAN REISEN

Verantwoording van de afbeeldingen	23
------------------------------------	----

Ambrosius

<i>De officiis 1,205-207 Een bijzonder gevecht</i>	24
<i>De officiis 2,140-141 Een schat in aarden potten</i>	27

VERTALING ARIE AKKERMANS

Prudentius

<i>Liber Peristefanon 2 Hymne op Laurentius</i>	29
---	----

VERTALING VINCENT HUNINK

Augustinus

<i>Sermo 302 Doe wat goed is en de overheid zal u prijzen</i>	52
<i>Sermo 303 Karren vol armen</i>	74
<i>Sermo 304 Koude vlammen</i>	78
<i>Sermo 305 Luisteren naar de eerste graankorrel</i>	84
<i>Sermo 305A Niet te zwaar, maar ook niet te oppervlakkig</i>	90

VERTALING ARIE AKKERMANS E.A.

<i>In Iohannis euangelium tractatus 27,12</i>	
<i>Verblijf in de Heer</i>	108
VERTALING HANS TEVEL	
Petrus Chrysologus	
<i>Sermo 135 Bidden om navolgers</i>	110
VERTALING ARIE AKKERMANS	
Leo de Grote	
<i>Tractatus 85 Buitengewone geestkracht</i>	114
VERTALING ARIE AKKERMANS	
Maximus van Turijn	
<i>Sermo 4 Vuur van buiten en vuur van binnen</i>	119
<i>Sermo 24 Een echt mosterdzaadje</i>	123
VERTALING ARIE AKKERMANS	
Maximus II van Turijn	
<i>Homilia 74 Wees niet bedroefd</i>	127
<i>Homilia 75 Onschuldig door eenvoud, sterk door moed</i>	130
<i>Homilia 76 Een nieuwe David</i>	134
VERTALING ARIE AKKERMANS	
Gregorius van Tours	
<i>Miracula 1,42 (41) Een wonderbare balk</i>	137
VERTALING VINCENT HUNINK	
Jacobus de Voragine	
<i>Legenda aurea 113 Sint Laurentius, martelaar</i>	140
VERTALING TON HILHORST EN CAROLIEN HILHORST-BOINK	
Over de medewerkers aan deze bundel	166

1. Laurentius bij de gevangennamen van Sixtus II

Inleiding

In Nederland en Vlaanderen zijn ruim negentig kerken en kapellen aan de heilige Laurentius toegewijd. Daarvan staan er vijfendertig ten zuiden en zesenvijftig ten noorden van de landsgrens. Van de Nederlandse kerkgebouwen behoorden er tweeëntwintig toe aan rooms-katholieke parochies en tweeëndertig aan diverse reformatorische gemeenten; twee fungeren er als liturgisch thuis voor oud-katholieke parochies.¹ Een klein aantal van de gebouwen fungeert tegenwoordig niet meer als kerk.

De stad Rotterdam lijkt binnen dit kader enigszins oververtegenwoordigd: in het centrum is er de befaamde Grote of Laurenskerk, verder is er een rooms-katholieke kathedraal en bevinden er zich twee parochiekerken (rooms-katholiek en oudkatholiek); bovendien staat het hele diocees van die stad vanaf de oprichting op 2 februari 1956 onder bescherming van Laurentius. De stad kent ook een rooms-katholieke studentenvereniging Sint-Laurentius.

Daarnaast zou nog een opsomming kunnen volgen van scholen, ziekenhuizen en andere instellingen onder dezelfde beschermheilige. Vanwaar in de loop der tijd zoveel

¹ Pieter Kohnen en Bert Kuipers (red), *Sint Laurens aan de Maas: hart voor de stad*, Rotterdam 2001, 163-167. Voor de Vlaamse gegevens zie www.kerken-invlaanderen.be/heilige/sint-laurentius.htm.

aanhang in de Lage Landen voor een heilige die in deze contreien geen voetstap heeft gezet?

Wie is Laurentius?

8 Eerlijk is eerlijk, over de heilige Laurentius of Laurens is historisch gezien niet zo heel veel bekend. Hij werd geboren rond het jaar 225, mogelijk in Huesca, gelegen in het huidige Noord-Spanje. Hij behoorde in Rome tot het team van zeven diakens. In die functie was hij in elk geval belast met de zorg voor de (heilige) boeken en met het beheer van de gaven voor de armen.²

Op 6 augustus 258 werd hij met drie collega's en paus Sixtus II gevangengenomen tijdens christenvervolgingen onder keizer Valerianus I (ca. 200-260). Laurentius werd als enige van het vijftal niet onmiddellijk ter dood gebracht. De keizerlijke vertegenwoordiger verlangde namelijk eerst via hem de uitlevering van kerkelijke rijkdommen. De opbrengst van gouden en zilveren vaatwerk en van kostbare handschriften vergrootte de financiële mogelijkheden ter verdediging van het rijk. Laurentius kreeg verloop om het gevraagde op te halen. Hij verdeelde echter de kerkelijke schatten onder arme bewoners van de stad en keerde daarna met hen terug bij zijn vervolgers. Daarop werd Laurentius geïnterviewd. Dat maakte hem evenmin bereid om aan de keizerlijke eisen te voldoen. Uiteindelijk werd besloten hem op een rooster vast te binden en hem zo boven een vuur te folteren. Wellicht is hij tijdens die foltering gestorven. Maar het is ook mogelijk dat hij met het zwaard werd onthoofd. Daarop kan onder andere het feit wijzen dat zijn schedel in de *San Lorenzo* te Florence als afzonderlijke relikwie wordt bewaard.

2 Over de taken van vroegkerkelijke diakens zie Bart Koet, *Augustinus over diakens: zijn visie op het diakonaat*, Almere 2014, 15-74.

De gedachtenis van Laurentius wordt vooral in het westers christendom jaarlijks gevierd op 10 augustus, zijn vermoedelijke sterfdag.³ Zijn graf aan de *Via Tiburtina* werd al in de eerste helft van de vierde eeuw door pelgrims bezocht. Keizer Constantijn (ca 280-337) liet er een *basilica* bouwen, die later werd uitgebreid. Deze *San Lorenzo fuori le mura* behoort nog steeds tot de zeven pelgrims- en vijf hoofdkerken van Rome. Daar bevinden zich dus de oudste archeologische bronnen voor de toewijding aan Laurentius.

Invloed

De oudste literaire gegevens over Laurentius staan opgetekend in bronnen uit de vierde eeuw. In dit verband wordt het *Martyrologium Hieronymianum* genoemd,⁴ een lijst van martelaarsgedachtenissen. Interessanter wordt de informatie die valt terug te vinden bij Ambrosius (340-397).⁵ Waarschijnlijk heeft de bisschop van Milaan de christelijke dichter Prudentius (348-413) beïnvloed. Deze wijdde aan Laurentius een lange hymne.⁶ Beide auteurs hebben een oudere literaire bron gebruikt⁷ en hebben op hun beurt invloed uitgeoefend op Augustinus (354-430). Met de bisschop van het Noord-Afrikaanse Hippo Regius

3 Vgl. B. Kötting, "Laurentius" in: *Lexikon für Theologie und Kirche (LThK)*, Freiburg 1961, 6, 830-301 en A. Weiland, "Laurentius" in *LThK*, Freiburg 1997, 6, 688-689.

4 Vgl. Jan. Fernhout, *De martyrologi hieronymiani fonte quod dicitur Martyrologium syriacum*, Groningen / 's-Gravenhage 1922.

5 Vgl. Maurice Testard (ed), *Sancti Ambrosii Mediolanensis De Officiis*, Turnhout 2000, (= *Corpus Christianorum Series Latina* (= *CCSL*) 15), 76-78 en 148-149.

6 Vgl. Maurice P. Cunningham, *Aurelius Prudentius Clemens - Carmina*, Turnhout 1966 (= *CCSL* 126), 257-277. Zie voor de Franse vertaling M. Lavarenne, *Prudence - Tome 4: Le livre des couronnes (Peristephanon Liber)*, Paris 1963, 28-49.

7 Vgl. Lavarenne 1963, 29.

3. Laurentius' zorg voor de armen

Een bijzonder gevecht*Laurentius vol verdriet*

[205] Vergeet ook de heilige Laurentius niet. Toen hij zag dat zijn bisschop Sixtus werd weggeleid om de marteldood te ondergaan, begon hij te huilen, niet om de dood van Sixtus, maar omdat hij zelf moest achterblijven. Daarom riep hij hem toe: “Waar gaat u heen, vader, zonder uw zoon? Waarheen haast u zich, bisschop, zonder uw diaken? Nooit bracht u een offer zonder uw dienaar. Wat bevalt u niet in mij, vader? Hebt u soms ooit gemerkt dat ik mijn taak verwaarloosd heb? Neem de proef op de som. Dan kunt u zien of u wel de geschikte dienaar hebt uitgekozen. U hebt hem de wijding toevertrouwd van het bloed van de Heer en als u de sacramenten voltrok, liet u hem daarin delen. Maar nu u uw bloed vergiet, ontzegt u hem daaraan deel te hebben?”

Zorg er toch voor dat uw beslissing niet wordt afgekeurd terwijl uw volharding wordt geprezen. De afwijzing van de leerling gaat ten koste van de leraar. Het is toch zo dat beroemde en voortreffelijke mannen de overwinning nooit alleen behalen in de strijd die ze zelf leveren? Nee, ze moeten die overwinning net zo goed in die van hun leerlingen behalen! Zo heeft Abraham zijn zoon geofferd²

¹ Tekst: CCSL 15, 76-78 (vgl. PL 16, 90-91).

² Vgl. Gn 22,1-19.

en Petrus heeft Stefanus vooruitgestuurd.³ Ook u, vader: toon uw volharding in uw zoon! Dan hoeft u niet te twijfelen over uw beslissing en kunt u de krans verwerven met de vertrouwde begeleider aan uw zijde.”

25

Sixtus' troost

[206] Toen antwoordde Sixtus: “Ik neem geen afscheid van jou en ik laat je niet in de steek. Jij krijgt nog een zwaardere strijd te verduren. Als oude man kreeg ik een lichter gevecht toebedeeld. Maar jij, mijn jongen, bent bestemd voor een een klinkende overwinning op de tiran. Binnenkort kom jij ook. Geen tranen, over drie dagen zul je mij volgen, met enig verschil zoals het hoort bij een bisschop en zijn diaken. Het zou niet bij je passen samen met je leraar te overwinnen, alsof je hulp zoekt. Waarom wil je zo graag mijn lijden met me delen? Mijn hele lijden krijg je als erfenis. Waarom vraag je mij bij je te zijn?”

Laat zwakke leerlingen hun leraar maar voorgaan, maar sterke leerlingen moeten hem volgen om zonder hun leraar te overwinnen: ze hebben geen onderricht meer nodig. Zo heeft ook Elia Elisa achtergelaten.⁴ Jou draag ik dus op om mijn volharding voort te zetten.”

Doorbakken

[207] Op zo'n waardige manier streeden zij met elkaar, de bisschop en zijn dienaar, over de vraag wie als eerste zou mogen lijden voor Christus' naam.

Men vertelt dat bij toneeluitvoeringen in het theater een groot applaus losbarstte op het moment dat Pylades zei dat hij Orestes was en Orestes, de ware Orestes, dat hij Orestes was. Dat zei Pylades om in plaats van Orestes

³ Vgl. Hnd 7,54-8,1.

⁴ Vgl. 2 K 2,1-13.

Hymne op Laurentius¹

I

Bakermat van tempels, ROME,
thans aan Christus toegewijd,
u wint nu met Laurentius
glansrijk van barbaarse riten.

Trotse vorsten was u de baas,
u hield de volkeren in toom,
maar nu legt u uw macht ook op
aan monstrueuze afgodsbeelden.

Dát ontbrak nog aan de roem en
glorie van de toga-stad:
het woeste heidendom getemd
de vuige Jupiter aan banden,

en dat niet door brute kracht
van oude helden of Caesaren,
maar door bloederijke strijd
van martelaar Laurentius.

¹ Tekst: Aurelius Prudentius Clemens (348-413), *Carmina*, Turnhout 1966 (= CCSL 126), 257-277.

Doe wat goed is en de overheid zal u prijzen*Kleine cadeau's*

[1] Vandaag vieren we het feest van de heilige martelaar Laurentius. Zojuist klonken de lezingen die horen bij dat feest. We hebben ze gehoord en we hebben ze gezongen en we hebben met grote aandacht geluisterd naar het evangelie. Laten we dan ook in de voetsporen van de martelaren treden. Anders heeft het geen zin hun feest te vieren.

Wie kent niet de verdiensten van de martelaar die we gedenken? Wie heeft in Rome gebeden en werd niet verhoord? Hoeveel zwakke broeders onder ons hebben niet door zijn verdiensten zelfs tijdelijke gunsten verkregen, die hij voor zichzelf niet nodig vond?

Die gunsten werden niet verleend met de bedoeling om wie erom vroegen zwak te houden. Nee, het was de

1 Plaats: Hippo Regius; datum: 10 augustus rond het jaar 400, gedachtenis van de heilige Laurentius; tekst: Cyrille Lambot, *Sancti Augustini Hippo-nensis Episcopi Sermones Selecti* 22 (= *Stromata Patristica et Mediaevalia*), Utrecht / Brussel 1950, 100-111. Vgl. Pierre-Patrick Verbraken, *Études critiques sur les sermons authentiques de saint Augustin* (= *Instrumenta Patristica* 12), Steenbrugge / 's-Gravenhage 1976, 133. Edmund Hill, *The Works of Saint Augustine: A translation for the 21st century III/8 Sermones (273-305A) on the Saints*, New York 1994, 311 n. 1 oppert de mogelijkheid dat deze preek uit twee verschillende preken bestaat met een breuk tussen paragraaf 9 en 10. Van het tweede gedeelte (10-21) zou dan het oorspronkelijke begin ontbreken. Daarin zinspeelt Augustinus op een volksopstand waarbij een impopulaire veiligheidsbeambte werd gelyncht. In beide delen wordt gezinspeeld op de gedachtenis van de heilige Laurentius. Dat zou kunnen betekenen dat beide onderdelen van verschillende jaren dateren.

bedoeling dat men na die kleine gunsten² zou gaan verlangen naar belangrijke gunsten.

Een vader geeft aan zijn kleine kinderen cadeautjes, meestal kleine dingetjes, speeltjes waar ze om blijven zeuren als ze die niet krijgen. Met de vriendelijke goedgeefsheid van een vader geeft hij hun deze dingen, deze cadeautjes. Maar hij zou niet graag zien dat de kinderen daarmee bezig blijven als ze wat groter worden en opgroeien. Hij geeft zijn kinderen kleinigheidjes, maar de erfenis bewaart hij tot later. Een liefdevolle vader gunt het zijn kinderen dat ze spelen en zich met speelgoed vermaken, hij wil hun op die leeftijd geen te hoge eisen stellen. Zo iemand vertroetelt, maar bouwt niet op.

Wat de martelaren hebben opgebouwd en waartoe ze zich in staat toonden, wat ze met grote moed hebben bereikt en waarvoor ze hun bloed hebben vergoten, dat heeft u gehoord in het evangelie: uw beloning in de hemel is groot.³

Twee levens

[2] Dierbare broeders en zusters, er zijn dus twee levens: een leven voor de dood, een ander erna. Beide levens hebben hun eigen liefhebbers gehad en hebben die nog. Hoe dit korte leven eruit ziet hoef ik zeker niet te vertellen. We weten uit ervaring hoe ellendig en moeizaam het is. Omgeven door beproevingen, vol van angstaanjagende gebeurtenissen, brandend van begeerten, blootgesteld aan het noodlot. Bedroefd als het slecht gaat en ongerust als het goed gaat, juichend bij winst en zuchtend bij verlies. Zelfs als men juicht over winst, is men bang dat men verliest wat men heeft gewonnen. En wie zich

2 In plaats van *terrenis* is *deterioribus* gelezen.

3 Mt 5,12 en Lc 6,23.